

Vaaltjes op drift

Jelle van Dijk

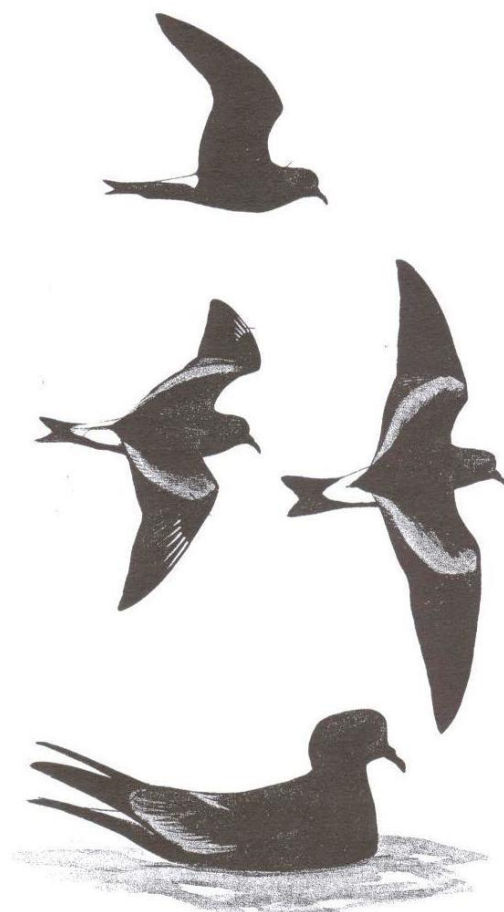
Bovenstaande titel behoeft voor zeetrekters geen toelichting, maar de meeste lezers zullen bij deze titel niet direct aan het Vaal Stormvogeltje denken. Het woord Vaaltje wordt reeds zo'n 30 jaar gebruikt in het wereldje van de zeetrekters en is ook al te vinden in het standaardwerk van Klaas Jan Eigenhuis over vogelnamen (*Verklarend en Etymologisch Woordenboek van de Nederlandse Vogelnamen*; zie voor een boekbespreking de vorige Strandloper).

De derde decade van september 2004 was een gedenkwaardige periode wat het Vaal Stormvogeltje betreft. Overal langs de kust werden meer exemplaren geteld dan ooit. Dat 'ooit' heeft vooral betrekking op de periode na 1974, het jaar waarin de *Club van Zeetrekwaarnemers* werd opgericht. Wat daarvoor allemaal is gebeurd, is niet of nauwelijks gedocumenteerd. Met ingang van 1974 begonnen op diverse plaatsen langs de kust de waarnemers systematisch alles te tellen en op zogenaamde uurtotaalkaarten te noteren. Op deze wijze werd een omvangrijk archief opgebouwd. Halverwege de jaren negentig dreigde de belangstelling voor deze manier van vogels kijken nogal in te zakken. De komst van het internet bracht hierin verandering. De mogelijkheid om snel gegevens uit te wisselen, bracht op diverse posten nieuwe tellers in stelling. De komst van de internetsite www.trektellen.nl in 2001 werkte verder ook stimulerend. Dankzij de informatie die op deze site te vinden is, aangevuld met de gegevens op de site van de *Dutch Birding Association*, kan een aardig beeld worden geschetst van eind september 2004. Maar eerst even wat meer over het vogeltje waar het hier over gaat.

Het Vaal Stormvogeltje is een kleine, donkere zeevogel, die alleen aan land komt om te broeden. De vogel is ongeveer zo groot als een Spreeuw, maar heeft veel langere vleugels. In eerste instantie lijkt de vogel geheel zwart, maar bij een goede belichting is te zien dat er een lichtere baan over de bovenvleugels loopt. Nog eerder krijgt men de witte stuit te zien. Bij sommige Vaaltjes zijn deze stuitveren echter donker. Het Vaal Stormvogeltje zoekt zijn voedsel op het zee-oppervlak waarbij hij laag boven het water 'hangt' daarbij vaak met zijn poten watertrappend. Vale Stormvogeltjes broeden op rotsachtige eilanden waar ze weggroepen in holen. Omdat ze zich aan land nogal onbeholpen voortbewegen, bezoeken ze hun

nestholten uitsluitend in het duister om niet gegrepen te worden door soorten als de Grote Mantelmeeuw en de Grote Jager.

De dichtstbijzijnde kolonies bevinden zich op de Shetland Eilanden en op het eilandje Sint Kilda ten westen van Schotland. De populatie van Schotland en Ierland samen wordt geschat op 10.000 – 100.000 paren. Veel meer Vale Stormvogeltjes broeden aan de andere zijde van de oceaan in Labrador en Newfoundland (Canada). Daar wordt hun aantal geschat op bijna 1.000.000 paren. In september verlaten de volwassen vogels de kolonie en beginnen dan aan hun trek naar het zuiden. De

vetgemeste jongen verlaten het hol vele dagen later als de honger hen naar zee drijft.

Vale Stormvogeltjes zijn goede vliegers. Soms oogt hun vlucht wat schokkend en traag om even later met grote snelheid verder te gaan. Een verplaatsingsproef waarbij twee Canadese, op het

nest gevangen vogels in Zuid-Engeland werden losgelaten, liet zien dat deze vogels binnen twee weken terug waren in hun hol, daarbij een daggemiddelde van ruim 350 km bereikend! Toch staan Vale Stormvogeltjes er om bekend dat ze bij zware stormen op ongebruikelijke plaatsen terecht kunnen komen, zelfs diep in het binnenland. Dat afdrijven door storm heeft vermoedelijk in de eerste plaats te maken met uitputting vanwege voedselgebrek. Tijdens een dagenlange, zware storm kan het moeilijk worden nog voldoende voedsel van het zee-oppervlak op te pikken. Verzwakte vogels zullen hierna gemakkelijker worden meegevoerd door de sterke wind.

In de periode 21 oktober – 8 november 1952 werden in Engeland ongeveer 7000 Vaaltjes dood gevonden, waarvan alleen al in Bridgewater Bay (Somerset) zo'n 2000! Hoeveel langsvliegende Vaaltjes zouden er geteld zijn als toen op gunstige plaatsen langs de kust urenlang serieus over zee was getuurd? Onderzoek in het najaar van 1952 bracht aan het licht dat 35% van de gevonden vogels sterk vermagerd was. Naar aanleiding van deze 'wreck'-en vergelijkbare rampen is wel gesuggereerd dat waarnemingen van grote aantallen Vaaltjes in West-Europa betrekking moeten hebben op vogels van de Canadese kust. Dat dit zeer wel mogelijk is, blijkt onder andere uit de terugmelding van een in New Brunswick (Canada) geringde vogel aan de Spaanse Atlantische kust bij Cadiz.

De volwassen Vale Stormvogeltjes verlaten de kolonies in Newfoundland in de periode 4-22 september. In deze periode kunnen zij te maken krijgen met een van oorsprong tropische cycloon die, na de Amerikaanse oostkust geteisterd te hebben, verder noordwaarts drijft als zeer diepe depressie met bijbehorende zware stormen. Zo'n gigantisch groot weersysteem wil nogal eens de noordelijke Atlantische Oceaan oversteken en als min of meer normale depressie de noordelijke Noordzee bereiken. Dit kan ertoe leiden dat niet alleen Noord-Amerikaanse zeevogels de Noordzee invliegen, maar dat ook vogels die op dat moment rond de Shetlands verblijven dit doen. Dat een dergelijke situatie aan de sterke influx van zeevogels in september 2004 ten grondslag ligt, is heel goed mogelijk.

Behalve veel Vaaltjes werden er namelijk ook opvallend veel Vorkstaartmeeuwen gezien. Deze meeuwen broeden in arctisch Canada en trekken onder normale omstandigheden ten westen van Ierland naar het zuiden. Bij vogels die vanuit de noordelijke Noordzee zuidwaarts vlogen, kunnen we denken aan de Noordse Pijlstormvogels en Grote Jagers. Een andere soort die in deze periode meer dan anders werd gezien was de Kleinste Jager. Deze

soort trekt vanuit de Noord-Europese toendra's eerst westwaarts om via het zeegebied bij de Shetlands om Ierland heen verder zuidwaarts te gaan. In september 2004 werden er van deze soort ook tientallen gezien, met name bij Westkapelle en verder zuidwestwaarts.

Vergeleken met veel andere plaatsen langs de Nederlandse kust 'scoort' Noordwijk meestal niet hoog op stormachtige dagen. De ligging in de 'uitholling' van de kustlijn kan van invloed zijn in combinatie met stuwingeffecten bij bepaalde windrichtingen. Hierbij speelt voor veel soorten ook een rol hoe de golven onder invloed van de wind op de kustlijn aanrollen. Verder staat de Noordwijkse zeetrekhut niet boven op het duin, maar op ongeveer 8 meter boven de vloedlijn. Hierdoor kan er bij storm uit NW slecht in de golf dalen worden gekeken. Bovendien geeft de hut bij deze windrichting weinig beschutting omdat de wind en het stuivende zand dan recht naar binnen komen. Dit maakt de concentratie op wat er langs komt er niet beter op.

De ervaring heeft geleerd dat bij stormachtige wind uit west tot noordwest veel zeevogels die in de buurt van de Nederlandse kust raken, ten noorden van IJmuiden noordwaarts verder gaan en ten zuiden van dit punt zuidwaarts vliegen. Komt de harde wind uit noordwest tot noord dan wordt bij Noordwijk (en verder zuidwaarts) heel weinig gezien, terwijl langs de Hondsbossche Zeewering trek in noordelijke richting en langs de Noordzeekust van de oostelijke Waddeneilanden sterke trek in westelijke richting kan optreden.

De periode met bijzondere waarnemingen in september 2004 werd niet gekenmerkt door een echte storm langs de Nederlandse kust. De harde wind kwam op enkele dagen achtereen uit westelijke richting en bereikte slechts af en toe windkracht 7. De periode die hier wordt besproken begon met opvallende aantallen Noordse Pijlstormvogels.

Op 21 september werden bij Noordwijk 2 en bij Katwijk 23 ex. opgemerkt. Verder zuidwaarts werd deze soort in nog grotere aantallen gezien. Bij Westkapelle werden er gedurende 13 uur 183 geteld en op de befaamde pier van Dunkerque (le Clipon) werden zelfs 431 Noordse Pijlen (in 13 uur) geteld. Op deze dag werden aan de Hondsbossche al 28 Vaaltjes gezien, tegen slechts 4 bij Westkapelle.

De volgende dag, 22 september, was de wind W-7. Terschelling meldde na ruim 5 uur tellen slechts 2 Vaaltjes. Langs de Hondsbossche werd 12 uur gekeken en dit leverde 66 Vaaltjes naar zuid en 120 naar noord op, een record voor deze telpost. Bij

Bloemendaal aan Zee stopte de teller na 12 uur bij 112 ex. In Katwijk kwam men in 6 teluren tot 49 Vaaltjes naar zuid. Bij Westkapelle was het nog rustig (16 ex. in 12 uur) en op Le Clipon werd gedurende de gehele dag maar één Vaaltje gezien. De beste dag op veel plaatsen was 23 september met NW- 6 tot 7. Terschelling kwam in ruim 5 uur tot slechts 12 Vaaltjes (maar met indrukwekkende aantallen andere zeevogels!).

Aan de Hondsbossche werden 19 ex. gemeld. Vanuit de telpost in Noordwijk werden in 6 teluren 50 Vaaltjes gezien, Katwijk kwam tot 123 ex. in 11.5 uren, Westkapelle scoorde 318 Vaaltjes in 13 uren en Le Clipon bracht het in 13 uren tot 328 Vaaltjes. Had de Hondsbossche op 22 september een nieuw dagrecord, op 23 september gold dit voor alle posten ten zuiden van Zandvoort!

Op 24 september was de wind verder naar het noorden gedraaid (NNW 6-7). Langs de Hollandse kust werden nu weinig Vaaltjes meer gezien, maar in Noord-Nederland was deze dag beter dan de vorige. Van Schiermonnikoog werden 20 ex. gemeld, Lauwersoog meldde 25 ex. en bij Den Oever langs de Afsluitdijk werden zelfs 105 Vaaltjes geteld!

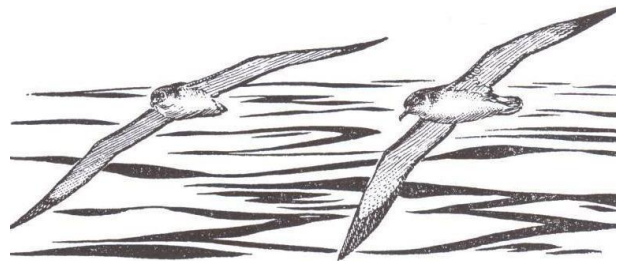
In Zeeland en verder zuidwestwaarts waren de aantallen lager dan op de 23^e, maar toch kwam men in Westkapelle nog tot 76 ex en op Le Clipon tot 140 Vaaltjes. Op de dagen hierna 'druppelde' het nog een beetje na met alleen nog bij de Eemshaven een opvallend aantal 20 Vaaltjes op 25 september. Behalve langs de Noordzeekust werden ook verder landinwaarts opvallende aantallen Vaaltjes opgemerkt. Hiervoor werd al gewezen op bijzondere waarnemingen in het Waddengebied. Er vlogen echter ook Vaaltjes de Afsluitdijk over om via het IJsselmeer verder zuidwaarts te vliegen. Zo werd deze soort ook gezien bij Lelystad, Almere en Muiden!

Andere soorten

Zoals al gezegd begon deze periode met bijzondere aantallen Noordse Pijlstormvogels. Noordse Stormvogels waren schaars langs de Hollandse en Zeeuwse kust, maar talrijk bij Le Clipon (395 op de 23^e en 411 op de 24^e) en op Terschelling (925 ex op de 23^e). Vorkstaartmeeuwen werden op alle posten gezien, maar nergens werden meer dan 10 ex. op een dag gezien. Bij Noordwijk en Katwijk werden

in deze periode dagelijks enkele Grote Jagers gezien, maar op andere posten was deze soort veel talrijker. Zo meldde Terschelling op 23 september 124 Grote Jagers, Westkapelle 329 en Le Clipon 268 ex. De Kleine Jager werd langs de kust van de Waddeneilanden en de Hollandse kust nauwelijks meer gezien dan anders, maar bij Westkapelle was de stand op de 23^e 238 ex. en op de 24^e 124 ex. Ook de Kleinste Jager werd in relatief grote aantallen bij Westkapelle (en le Clipon) waargenomen: 21 ex op de 23^e en 40 ex op de 24^e.

Opvallend was dat alleen in Zeeland vele tientallen en verder zuidwestwaarts vele honderden tot enkele duizenden Jan-van-genten per dag werden gezien, terwijl deze soort langs de Hollandse kust slechts met enkele exemplaren per dag werd opgemerkt. Eenzelfde verschil trad op bij de Grauwe Pijlstormvogel. Langs de Hollandse kust werd deze soort nauwelijks opgemerkt, bij Westkapelle in totaal enkele tientallen en bij Le Clipon een kleine 200 ex.

Noordse Pijlstormvogels

Wellicht inspireert dit artikeltje om ook eens bij storm over zee te kijken. Het gunstigst bij Noordwijk is wind uit WZW tot WNW windkracht 5-8. Helaas zijn er weinig mogelijkheden om bij deze omstandigheden uit de wind te zitten. Ook vanuit de auto is er in Noordwijk nauwelijks een plek waar dit mogelijk is. De Katwijkse boulevard biedt veel meer mogelijkheden, bijvoorbeeld vanuit de auto op de parkeerplaats bij de Vuurbaak of in een luw hoekje bij het windscherm van hotel Savoy of bij restaurant het Zwaantje.